

Jedno a mnohé / Jednota (a mnohost)

Ve filosofické tradici měla hned od počátku značný význam myšlenka „jednoho“ (vyostřeně pochopená zejména Parmenidem a celou elejskou školou), která ovšem dává smysl jen spolu s druhou myšlenkou, totiž „mnohého“ (plurality), ať už jako myšlenkou partnersky odlišnou anebo dokonce s myšlenkou „jednoho“ se naprosto vylučující. Eleaté rigidně domýšleli právě „jedno“ tak, že jakoukoli mnohost vylučovalo. A protože za „mnohost“ považovali i rozrůzněnost fází procesu (a tím prostě vyloučili možnost chápat „jedno“ jako dějící se, jako jednotu události), museli vyloučit také jakoukoli změnu a také čas. Právě tato omezenost pochopení „jednoho“ a jeho jednoty vedla pak ke kompromisům, které musely rozlišovat nositele změny, tj. „substrát“ či „substanci“ od proměnlivosti toho, co je na povrchu (a co je nehodno poznání a vědění). Ovšem brzy se ukázalo, že spíše než kompromisní řešení, jímž by některé nesnáze byly překlenuty, došlo k vytvoření překážek a potíží nových. Je totiž naprosto nejasné, jak může něco, co se nemění, garantovat nějakou sjednocenost toho, co se mění (a to i když si vypomůžeme dost problematickým rozlišením mezi tím, co je „dole“, tedy v hloubce, a tím, co je „nahore“, totiž na povrchu). Zkrátka ukázalo se, že problém jednoho a jednoty je problémem sjednocenost něčeho proměnlivého, tedy že jde o jednotu nikoli všeho, nýbrž o jednotu určité „části“ procesu, která se s úhrnu veškerých změn vyděluje už svým počátkem a pak tím spíše svým koncem, ale která svou integritu (a zároveň distanci, odstup od jiných změn) udržuje po celou dobu trvání událostného dění mezi tímto počátkem a koncem. Pouze tam, kde jde o dění, mající „svůj“ počátek a „svůj“ konec“, jakož i „svůj“ průběh mezi nimi, můžeme mluvit o jednotě či sjednocenosti tak, aby to nebylo triviální. Jinak řečeno, problémem „jednoho“ a jeho jednoty je to, čemu říkáme „pravé jsoucno“ resp. „(pravý) celek“.

(Písek, 030917-1.)